

SİBER ZORBALIK ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Betül YILDIZAÇ¹

Ferhat DEMİR²

0000-0003-0810-2565

0000-0002-9360-3606

Öz

Konu ve Amaç: Bilgi ve iletişim teknolojileri, hayatımıza kattığı kolaylıkların yanında bir takım problemleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle internetin hayatımıza girmesiyle birlikte akran zorbalığı veya fiziksel olarak gerçekleştirilen zorbalıklar günümüzde çevrimiçi bir ağ yardımı ile gerçekleşebilmektedir. Bu durum siber zorbalığı doğurmuştur. “Siber zorba” olmanın kolaylığı ve anonim bir kimliğin tespit edilmesinin zorluğu “siber zorba” ve “siber mağdur” sayısını artırmaktadır. Yaşanan bu artış neticesinde çalışmaya konu edilen siber zorbalık mağduru gençlerin zorbalığa maruz kalma sebep ve deneyimlerinin incelenmesi ile bir farkındalık yaratma amaçlanmaktadır. **Gereç ve Yöntem:** Bu çalışma siber zorbalık mağduru bireylere yönelik zorbalıkları betimlemekte, mağduriyet, deneyim ve görüşlerini incelemektedir. Siber zorbalığa maruz kalan yedi kadına, amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılarak fenomenolojik bir yaklaşım ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler betimsel olarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** Siber zorbalığa maruz kalan bireylerin internet ve sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullandığı, siber zorbalığa daha çok Instagram ve Whatsapp üzerinden maruz kalındığı, siber zorbalığın farklı nedenlerinin olduğu ve birçok faktörün bir araya gelmesiyle siber zorbalığın gerçekleştiği bulgularına ulaşılmıştır. **Sonuç:** Siber zorbalığın her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin bireyler üzerinde pek çok olumsuz etkide bulunduğu ve zorbalığa maruz kalan bireylerin yaşamında bazı pratiklerin değiştiği gözlenmiştir. Maruz kalınan zorbalığın nedenlerine ilişkin birçok etkene de ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Zorbalık, Şiddet, Sanal Şiddet, Sosyal Medya.

¹Sosyal Çalışmacı, E-Posta: ybetul514@gmail.com

²Sosyal Çalışmacı, E-Posta: fferhatddemirr@gmail.com

A Qualitative Research On Cyberbullying

Abstract

Subject and Purpose: Information and communication technologies have brought some problems as well as the conveniences they have added to our lives. Especially with the introduction of the internet, peer bullying or physical bullying can happen with the help of an online network today, this situation gave rise to cyberbullying. The easiness of being a "cyberbully" and the difficulty of identifying an anonymous identity increases the number of "cyberbullies" and "cyber victims". As a result of this increase, it is aimed to raise awareness by examining the reasons and experiences of the young victims of cyber bullying, who are the subject of the study. *Material and Method:* This study describes the bullying of individuals who are victims of cyberbullying and examines their victimization, experiences and opinions. In-depth interviews were conducted with a phenomenological approach by reaching seven women which were exposed to cyberbullying using the purposeful and snowball sampling method. These interviews were analyzed descriptively. *Results:* It has been found that individuals who are exposed to cyberbullying use the internet and social media intensively, that cyberbullying is more exposed through Instagram and Whatsapp, that cyberbullying has different causes and that cyberbullying occurs with the combination of many factors. *Conclusion:* It has been observed that no matter how cyberbullying occurs, it has many negative effects on individuals and some practices have changed in the lives of individuals who are exposed to bullying. Many factors related to the causes of bullying have been reached.

Keywords: Cyberbullying, Bullying, Violence, Virtual Violence, Social Media.

1. GİRİŞ

Ülkemizde internetin tanıtımı 1990'lı yıllarda başlamıştır. Günümüzde ise bilgi ve iletişim teknolojileri şemsiyesiyle yaşamımızı işimizden günlük hayatımıza kadar kuşatmaktadır. Yalnız bu iletişim teknolojisinin yarattığı imkânlar bazı olumsuz durumları beraberinde getirmiştir. Bu çalışmanın konusu olan siber zorbalık da bunlardan biridir.

Son yıllarda zorbalık davranışı bilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte şekil değiştirmiş, fiziksel olan zorbalık siber hale gelmiştir. İnternet ve cep telefonu aracılığıyla gerçekleştirilen bu zorbalık davranışı, teknolojiye olan yakın ilgileri nedeniyle özellikle gençleri siber zorbalık açısından potansiyel bir risk grubu haline getirmektedir.

“Bireyin zorba ya da mağdur olmasına ortam hazırlayan risk faktörlerinin birden fazla boyutunun olması; bireyin, kişisel ve çevresel özellikleri ile beraber incelenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır” (Bilgiz & Peker, 2020, s. 432). Bu durum bireylerin günlük yaşam ve kendilik algılarını etkilemektedir. Özellikle Covid-19 Pandemisi sebebiyle artan internet ve medya kullanımı ile birlikte siber zorbalık artış göstermiş, çok daha karmaşık ve yorucu bir hal almıştır (Bilgiz & Peker, 2020, s. 432).

2019 yılında Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'nin medyaya yaptığı bir açıklamada gençlerin (15 ile 24 yaş grubu) %70,6'sının internet üzerinden şiddet, siber zorbalık ve dijital taciz gibi olgulara maruz kaldığını rapor ve istatistikler ile kamuoyuna bildirmiştir. (BBC Türkiye, 2020).

Samsung Türkiye ve Bilgi Teknolojileri İletişim Kurumu (BTK) Türkiye'de 2017 yılında gençlerin siber zorbalığa maruz kalma oranlarıyla ilgili yaptığı bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kaldığını söyleyen öğrencilerin oranını %11,64 olarak bildirmiştir.(BBC Türkiye, 2020).

Bu çalışma ile (genç) bireylerin siber zorbalığa maruz kalma sebeplerinin, maruz kalınan zorbalığın gerçekleşme biçiminin tespiti ve bu konudaki deneyimlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca bilgi paylaşımı ve farkındalık yaratma çabası ikincil amaçlardır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ LİTERATÜR

Siber zorbalığı tanımlamadan önce şiddet kavramından söz etmek gerekir. Etimolojik olarak bakıldığında Arapça kökenli olan şidda(t), sertlik, katılık, zorluk anlamına gelmekte olup Türkçe'ye şiddet kelimesi olarak geçmiştir ve anlamı

Türk Dil Kurumu'na göre "Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertliktir (Türk Dil Kurumu, 2021)."

Şiddetin belirli türleri bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından şiddet; kişinin kendisine yönelik uyguladığı şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere 3 kategoride sınıflandırılmıştır. Zorbalık davranışı da kişiler arası şiddet türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Zorbalık genellikle çocuk ve ergenler arasında yaşanan bir problem olarak algılanmaktadır. Zorbalık ile ilgili çalışmaların yaklaşık 50 yıl öncesine dayandığı ve öncelikli olarak İskandinav ülkelerinde başladığı bilinmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 23).

Siber zorbalık genel olarak, bir birey veya grup tarafından bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla diğer bireylere zarar vermek amacıyla kasten, tekrarlayıcı bir biçimde ve kötü niyetle davranmak şeklinde ifade edilmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 23,24). Hinduja ve Patchin'e göre (2015) bir davranışın siber zorbalık olarak tanımlanabilmesi için; davranışın planlı ve kasıtlı olması, tekrarlanması yani süreklilik arz etmesi, kişiyi zarara uğratması ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması gerekmektedir (aktaran Türk & Şenyuva, 2021, s. 465,466). Siber zorbalık kavramı yerine bazen elektronik zorbalık, e-zorbalık, siber taciz, siber şiddet, dijital zorbalık, dijital şiddet gibi kavramların da eş anlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 23,24).

Siber zorbalığa ilişkin farklı nedenler söz konusudur. Bu nedenler çevresel ve bireysel etkileri de kapsayabilir. Siber zorbalığın en önemli nedenlerinden biri olarak öncelikle aile içi iletişim ve yetersiz anne baba etkileşimi sayılabilir. Eksiklerden en önemli olanları; bireylerin birbirini anlamaktan yoksun olması, meydana gelen davranışın karşı tarafı inciteceğini düşünememesi, sonuçlarını kestirememesi durumudur. Kişi yüz yüze yapılmayan bir eylem sonrasında karşı tarafta ne kadar yıkıcı bir etki bıraktığını fark edememektedir. (Akgül, 2020, s. 152,153). Dolayısıyla bunu düşünmeyen birey, eğlenmek veya zaman geçirmek amacıyla da bir zorbalık yapabilir ve bu yaptığının zorbalık olduğunu düşünemeyebilir veya kabul etmeyebilir.

Siber zorbalığa sebep olan diğer nedenlerden biri de internet üzerinden kolay ulaşım sağlanması ve teknolojik araçlar sayesinde tehdit edici içeriklerin uzun süre kopyaları alınıp saklanabilir olmasıdır. İnternet, siber zorbaların kimliklerini kolayca gizleyebilmeleri, aktif yaşamlarında meydana getiremeyecekleri fiilleri kolayca yapmasına imkân tanır. (Türk & Şenyuva, 2021, s. 465,466), aynı zamanda zorbanın kimliğinin belirsizliği -anonim kimlik- ve bu zorbalığın karşında

bir yaptırımın uygulanamaması yapılan zorbalığın tekrarlanma riskini arttırabilmektedir.

Bir başka siber zorbalığa maruz kalma sebebi ise tanınmayan insanlardan gelen arkadaş olma isteklerinin kabul edilmesidir. Ortak çevreden olmayan ve hiçbir ortamda karşılaşmayan insanların günümüzde birbirini sosyal medya üzerinden arkadaş olarak ekleme durumu oldukça yaygındır. Siber zorbalığa maruz kalmanın bir diğer sebebi ise sosyal medyada çok uzun süre vakit geçirmektir. Sosyal medya platformlarında uzun süre geçirilen vakit (örneğin 10 saat gibi) bu manada bireyi risk altında bırakabilmektedir (Türk & Şenyuva, 2021, s. 465-467).

Kullanılan sosyal medya hesaplarının arkadaş çevresi dışındaki insanların kolay bir şekilde bireyin hesabını inceleyebilmesi ve yorum yapabilmesi bir diğer önemli husustur. Yapılan araştırmalar neticesinde hesabını açık kullanan her 3 kişiden 2'si siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Gizliye almadan kullanılan sosyal medya hesapları siber zorbalık ile karşı karşıya gelmeye sebebiyet vermektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 48).

Siber zorbalık, bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içermekle birlikte sadece tek bir yöntemle değil farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir (Türk & Şenyuva, 2021, s. 465,466):

Kızdırma/kışkırtma; çevrimiçi ortamda, en az iki kişi arasında gerçekleşen kızgınlık, düşmanlık, tehdit ve hakaret içerikli ifadelerin kullanılmasıdır. Kızdırma genellikle sohbet odaları, tartışma sayfaları, e-oyunlar gibi herkese açık ortamlarda meydana gelmektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 13).

Çevrimiçi taciz; bireyin sürekli biçimde saldırgan, aşağılayan ve hakaret içerikli mesajlara maruz bırakılmasıdır. Çevrimiçi taciz, kızdırma/kışkırtmadan çevrimiçi tacizin daha uzun süreli olması ve kızdırma/kışkırtmada karşılıklılık söz konusuysa çevrimiçi tacizin sıklıkla tek taraflı olması açılarından dolayı farklılaşmaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 13).

Siber taciz; tehdit etmek, iftirada bulunmak, korkutmak ve tekrarlı olarak bireyi rahatsız etmeye dayanır. Çevrimiçi taciz ile siber taciz arasındaki sınır çok net olmamakla birlikte çevrimiçi tacizin daha ciddi bir türü olarak ele alınabilir. (Pekşen Süslü, 2016, s. 13). Siber tacizde güvenlik endişesi çevrimiçi tacize göre yüksek olduğundan dolayı yasal mercilere başvurular daha sık yaşanabilmektedir.

İftira, karalama; iftira, birisini karalamak için sanal ortamda hakaret içeren, acımasız ve doğru olmayan söylentiler çıkarma olarak tanımlanmaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 13).

Başka birisi gibi davranma; bir bireyin sahip olduğu hesapların şifresini kırarak hesabına girerek, başkalarına karşı onu sıkıntıya sokacak, bireyin çevresinde saygınlığını kaybetmesine ve kendisini kötü hissetmesine yol açacak mesajları oymuş gibi göndermeyi içermektedir (Pekşen Süslü, 2016, s. 13,14).

Çevrimiçi müstehcen fotoğraf paylaşımı; bireyin rızası olmadan cinsel içerikli fotoğraflarının sanal ortamda paylaşılması olarak tanımlanmaktadır. Birey sanal ortamda görmek istemeyeceği müstehcen içerikli bir mesaj alması da bu tanımın içeriğini kapsamaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 13). Buradaki siber zorbalığın şantaj yoluyla fiziksel zorbalığa dönüşme riski de söz konusudur.

- Aile içi iletişimin kopuk olması,
- Anti sosyal davranış eğilimleri bulunması,
- Bireyin arkadaşları arasında gözde olma isteği
- Saldırganca davranmaktan haz almaktan hoşlanma,
- Gerçek yaşamda alınamayan intikamların sanal ortamda alınmak istenmesi siber zorbalığa neden olan etkenler olabilmektedir (Akgül, 2020, s. 152,153).

Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde; hüsrana, kızgınlık ve üzüntülü olma duygusu yoğun olarak görülmektedir. Süreci uzayan siber zorbalık durumunda kişinin; özgüveninde azalma, utanç yaşama, kendini değersiz ve yetersiz hissetme, depresyon belirtileri görülmekle beraber; siber zorbanın kendisini kolayca saklayabilmesi ve zorbanın kim olduğunun bilinmemesinden dolayı mağdur olan kişide stresle yaşama, güvensizlik problemleri, paranoid semptomlar, arkadaşlık ilişkileri kurmakta zorlanma, intihar düşüncesi eylemleri görülebilmektedir (Kırna, 2020).

Siber zorbalığın gerçekleştiği araçlar da sebepleri kadar önemlidir. Cep telefonları ve bilgisayarlar gibi çeşitli araçlar ile birlikte, anlık mesajlaşma, sohbet odaları, bloglar, e-posta ve metin mesajları kullanılarak siber zorbalık eylemi gerçekleştirilebilir. Ayrıca sosyal ağa bağlı site veya uygulamalar olan ve dünyada kullanımı oldukça yaygın görülen Facebook, Instagram, Whatsapp ve Twitter gibi uygulamalar bu araçlara örnek verilebilir. Bu uygulamalar siber zorbanın, kimliğini gizleyerek çok sayıda hesap oluşturmaya ve mağdura farklı biriymiş gibi yaklaşmasına olanak sağlamaktadır (Kırna, 2020).

Araştırmalar, siber zorbalıkla başa çıkma konusunda mağdurların kendilerini korumak için siber zorbayı engellemek, kullanıcı hesaplarının şifrelerini

değiştirmek, cep telefonu numarasını değiştirmek, servis sağlayıcısıyla iletişime geçmek, yasal mercilere başvurmak gibi yöntemlere başvurduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra siber mağdurun tercih ettiği yöntemler arasında siber zorbayı uyarmak, yardım istemek, siber zorbalık davranışı gösteren kişi veya kişilere aynı şekilde karşılık vermek, sanal ortamdan uzaklaşmak ve görmezden gelmek de yer almaktadır (Pekşen Süslü, 2016, s. 40).

Siber zorbalığa maruz kalan kişiler uğradıkları zorbalığı anlatmakta isteksizdirler. Yaşadıkları bu olumsuz olayı başka kişilerle paylaştiklarında durumun daha kötüye gideceğine inanırlar. (Pekşen Süslü, 2016, s. 40). Bu durumda mağdurun durumun daha fazla büyüyerek başkalarının da zarar görebileceğine yönelik kaygı ve endişesi bulunabilmektedir. Özellikle zorbalık tehdit içeriyor ise bu mümkün olabilir.

Varjas ve ark. (2014) siber zorbalık mağduru olan ergenlerle yapılan görüşmelerde ergenlerin üç tür başa çıkma becerisi kullandığını belirtmiştir. Tepkisel başa çıkma, önleyici başa çıkma ve hiçbir şey yapmayarak başa çıkma şeklinindedir. Tepkisel başa çıkma stratejileri, durumu yok sayarak durumu kabullenmemeye yöneliktir; önleyici başa çıkma stratejileri ise siber zorbayla konuşarak güvenliğin arttırılmasına yöneliktir.(aktaran Türk ve şenyuva, 2021).

Siber zorbalığı Sosyal Ekolojik Kuram ve Genel Saldırganlık Kuramı ile açıklamak da mümkündür. (Akgül, 2020, s. 152,153). Ekolojik kuram, bireyin çevre içeriğinde (fiziksel, toplumsal ve kültürel çevresinde) karşılıklı iletişimini temel alan hareketli bir kuramdır.

Çocuğun sosyalizasyonunu şekillendiren ekolojik bağlam; kişiler arası ilişkilere ve bu ilişkilerin bağlam ile ilişkisine vurgu yapmaktadır (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Her bağlam, başarılı uyuma engel olan veya başarıyı sağlayan belirli riskler ve koruyucu faktörler içermektedir. Çocuk geliştikçe ortamındaki etkileşimler daha karmaşık hale gelmektedir. Bu karmaşıklık, çocuğun fiziksel ve bilişsel yapıları büyüdükçe ve olgunlaştikça ortaya çıkabilir. Çocuk hiyerarşik olarak iç içe geçmiş çok boyutlu, sürekli açılan ve değişen bağamlar içinde bulunmaktadır. Bu katmanlar birbiriyle etkileşir ve çocuğun gelişimini etkiler (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Mikrosistem: bireyin en çok içinde olduğu, kişilerarası ilişkilerinin örüntüsüdür. Bireyin yaşadığı ev, arkadaşları ve okul gibi yakın temasta olduğu ortamlar geliştirdiği doğrudan etkileşimler önemli mikrosistemlerdir (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Mezosistem: En az iki mikro sistemin arasındaki bağlantı ve süreçtir. Okul- aile, arkadaş grubu-aile bu sistem içeriğinde yer alır (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Ekzosistem: Bireyin gelişimlerini etkileyebilecek çevresel etmenlerdir. Örneğin çalışma ortamında sorun yaşayan anne babanın evdeki ilişkileri de etkilenebilir ve bu durum çocuğun istismarı ile sonuçlanabilir. (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Makrosistem: Toplumsal, kültürel ve kurumsal düzeydeki etkileri içerir. (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Kronosistem: Kişinin hayatı boyunca varyasyon ve istikrar gösterebilecek etmenlerin etkilerini belirtmektedir. Kişinin gelişiminde etki yaratacak olan bir olay (anne baba ayrılığı, savaşlar ve ekonomik sıkıntılar gibi) bir takım yaşamsal olaylar bu son sisteme örnektir (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021).

Tanımlanan bu sistemler arasında olan karşılıklı etkileşimler sabit değildir bu sebeple meydana gelen bir olay sadece kendisini değil diğer düzeyleri de etkiler. İfade edilen beş sistem yapısı hem teorik olarak birbirleriyle hem de bireyin gelişimsel sonuçları ile ilişkilidir (Ekolojik Sistemler Teorisi, 2021)

Genel Saldırganlık Kuramı sosyal öğrenme ve sosyal bilişsel kuramlarını temel olarak medyadaki şiddet ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Siber zorbalığa neden olan etkenlerden kişisel faktörler (demografik özellikler, değerler ve algılar gibi), durumsal faktörler (kışkırtma, okul iklimi, anonimlik algısı gibi) ve bireyin içsel özellikleri (biliş, duygu, uyarılma gibi) bireyin bir değerlendirme yapmasına ve siber zorbalıkta bulunup bulunmama kararı vermesine etki etmektedir. Davranışın sonuçları süreç içinde bireyin kararını etkileyecek yeni girdileri oluşturacaktır. Örneğin, siber zorbalık yapıp olumsuz bir sonuçla yüzleşmemesi, anonimlik algısını besleyeceği için, birey tekrar siber zorbalıkta bulunma kararını daha kolay verecektir. Model, siber mağduriyette de kişisel ve durumsal faktörlerin etkili olduğunu ifade etmektedir (Akgül, 2020, s. 152,153).

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, araştırmacının kendisinin veri oluşturma aracı olmasına, araştırma boyutunda katılımcılarla birebir ilişki kurmasına, alanda farklı görüş açısı ve tecrübe kazanmasına imkân tanımaktadır (Tekindal & Uğuz Arsu, 2020).

Nitel araştırmada temel amaç, katılımcıların deneyim ve bakış açılarına odaklanarak onların “algı ve deneyimlerinin ortaya konmasını” sağlamaktır (Tekindal & Uğuz Arsu, 2020).

Nitel bir araştırma tasarlayan ve bu araştırmada fenomenolojik bir yaklaşım benimseyen araştırmacının fenomenolojinin karakteristik özelliklerine hâkim olması araştırmacının kısa ve net bir şekilde sürdürülmesine katkı sağlamaktadır

(Tekindal & Uğuz Arsu, 2020). Bu sebeple yapılan araştırmanın yönteminde fenomenolojik yaklaşımdan da yararlanılmıştır.

Niteliksel temelde kurgulanan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçlarından gözlem ve derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmektir. Bu teknikler sayesinde elde edilmesi zor olan veya mümkün olmayan bilgilere ulaşmak mümkün kılınabilir.

3.1. Evren ve Örneklem

Hedef evren, araştırmacının ulaşmak istediği, ancak ulaşması güç olan ve ideal seçimini yansıtan soyut evrendir (Büyüköztürk, 2012). Araştırmanın hedef evreni Türkiye üzerindeki siber zorbalığa maruz kalan 18-25 yaş arasında bir yaşa sahip bireyler oluşturmaktadır.

Ulaşılabilir evren, araştırmacının ulaşabileceği, gerçekçi seçimi olan somut evrendir (Büyüköztürk, 2012). Araştırmanın ulaşılabilir evreni ise Kocaeli, İzmir ve İstanbul'da ikamet etmekte olan siber zorbalığa maruz kalmış 18-25 yaş aralığındaki bireylerdir.

Bu çalışmada amaçlı ve kartopu örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir. (Büyüköztürk, 2012).

Kartopu örnekleme, kişiden kişiye, kişiden de durumlara ulaşarak farklı olguları açıklayabilmek için kullanılır (Baltacı, Haziran 2018). Bu sebeple Kocaeli, İzmir ve İstanbul'da ikamet etmekte olan siber zorbalığa maruz kalmış 18-25 yaş arasındaki yedi kadından oluşan bir çalışma grubu belirlenmiştir. Amaçlı ve kartopu örnekleme, katılımcılara olan erişimi kolaylaştırmak ve hızlandırmak amacıyla tercih edilmiştir.

3.2. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Katılımcılara yönelik görüşmeler planlanmadan evvel araştırma problemini yansıtabilecek bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda sosyo-demografik sorular ile katılımcıların internet-medya kullanımına ve maruz kalınan siber zorbalığa ilişkin açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

Covid-19 pandemisinin etkisinden ve mevcut kurallardan dolayı görüşmelerin tamamı çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında ise gerekli materyaller (ses kayıt cihazı, not defteri, kalem) hazır tutulmuştur. Etik kurallara riayet etmek gerekliliği ile görüşme esnasında not alma ve ses kaydı tutma işlemleri katılımcıların iznine tabi gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların soruları daha rahat cevaplayabilmeleri adına onlara telkinde bulunularak cevaplanmak

istenmeyen soruların cevaplanamayabileceği hatırlatılmış ve bu sayede görüşmeler daha samimi ve doygun cevaplarla ilerlemiştir.

3.3. Analiz Aşaması

Araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ulaşılan verilerin analizine katılımcıların sözlü izni dâhilinde alınan ses kayıtlarının metne dönüştürülmesi ile başlanmıştır. Ses kayıtlarındaki günlük dil yazı diline dönüştürülürken anlatımın korunmasına özen gösterilmiş, ses kayıtlarının dökümünü çıkarırken ise MS Office Word 2016 yazılımı kullanılmıştır. Ses kayıtlarının dökümü, görüşme sonrasında yaşanan olay ve duygular tazeyken gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında alınan notlar ise ses kaydını metne aktarırken kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sekiz açık uçlu sorulara yönelik verilen cevaplar ile anahtar sözcük/sözcük grupları doğrultusunda kod, kategori (alt tema) ve temalara (ana tema) ulaşılmıştır. Ulaşılan bu veriler tablolar şeklinde “Bulgular ve Analiz” bölümünde yer almıştır.

3.4. Etik Hassasiyetler

Sosyal hizmet araştırma etiği bu çalışmanın dayanağını oluşturmaktadır. Sosyal hizmet etiğinde insan onurunu ve haklarını korumak ve bu değerlere sadık bir çalışma gütmek esastır. Katılımcıların açık rızası alınmış ve katılımcılar çalışma ve etik hususlar hakkında bilgilendirilmiştir.

4. BULGULAR VE ANALİZ

Bu çalışma, siber zorbalığa maruz kalmış bireylerin deneyimlerine ve siber zorbalığa maruz kalma sebeplerine ilişkin sosyal hizmet odaklı bir değerlendirmedir. Yine araştırma kapsamında katılımcıların zorbalığa maruz kalma biçimleri, günlük yaşam algıları ve benlik üzerinde yaşadıkları değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda altı ana tema belirlenmiştir;

- i. Medya Kullanım Pratikleri,
- ii. Maruz Kalınan Siber Zorbalık,
- iii. Hissedilen Duygu ve Maruz Kalınan Siber Zorbalığa Geri Bildirim Şekli,
- iv. Maruz Kalınan Siber Zorbalık Sonrasında Değişen Günlük Hayattaki Pratikler,
- v. Siber Zorbalığa İlişkin Nedenler,
- vi. Zorbalığa Maruz Kalmış Kişiler İçin Öneriler.

Katılımcılar -etik hassasiyetler nedeniyle- K₁-K₂ (Katılımcı) gibi kodlamalarla kişisel özellikleri açısından değerlendirilmiştir.

K₁: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Bir buçuk yıl boyunca adına sahte Instagram hesabı açılarak tüm bilgileri ve fotoğrafları kendisinden habersiz internet ortamına kendi ismiyle sızdırılmıştır. Durum yargıya intikal etmiştir.

K₂: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Sınıflarında bulunan yabancı uyruklu öğrencinin internet üzerinden yoğun bir şekilde arkadaş olma ısrarlarına maruz kalmıştır.

K₃: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Instagram üzerinden fiziksel görünüşü ile ilgili siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₄: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Twitter’da paylaştığı bir tweet sonrasında mesaj olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₅: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Saplantılı bir şekilde âşık olan kişiden tehditler almış ve siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₆: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Instagram üzerinden kendinden yaşça büyük kişilerden rahatsız edici mesajlar olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır.

K₇: Ailesi ile birlikte yaşamaktadır. Üniversite ortak ders ortamındaki karşı cinsteki bir bireyden sosyal medya aracılığı ile yoğun ve ısrarcı bir şekilde arkadaşlık teklifi olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri

Katılımcılar	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Yaş	24	21	22	21	23	20	22
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın
Eğitim Durumu	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Lisans	Ön lisans	Lisans
Meslek	Öğretmen	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci	Öğrenci
Aylık Gelir	3000	4600+	3100-4500	4600+	4600+	4600+	4600+
Medeni Durum	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr	Bekâr

Tablo 1’de görüşmeye katılım sağlayan yedi birey hakkında sosyo-demografik bilgilere yer verilmiştir. Görüşmeye katılan en genç birey 20 (K₆) yaşında olup en yaşlı olan birey ise 24 (K₁) yaşındadır.

Katılımcılardan biri (K₁) lisans yeterliliğine sahipken beşi (K₂, K₃, K₄, K₅, K₇) lisans öğrencisi biri (K₆) ise ön lisans öğrencisidir.

Katılımcıların meslekleri incelendiğinde altı katılımcının öğrenci (K₂, K₃, K₄, K₅, K₆ ve K₇); bir katılımcının öğretmen (K₁) olduğu görülecektir. Katılımcıların aylık gelir durumu incelendiğinde en düşük gelir düzeyinin 3000 (K₁) ve en yüksek gelir düzeyinin ise 4600 ve üstü (K₂, K₄, K₅, K₆, K₇) olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların tamamı bekârdır.

4.1. Medya Kullanım Pratikleri

Tablo 2: Katılımcıların İnternet Kullanım Pratikleri

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Ekler								
	<i>Whatsapp</i>	X	X	X	X	X	X	X
	<i>Instagram</i>	X	X	X	X	X	X	X
	<i>Twitter</i>	X	X	X	X			X
	<i>İnternet Araştırmaları</i>		X		X			X
	<i>YouTube</i>					X		X
Geçirilen süre								
	<i>1-3 saat</i>	X						
	<i>3-6 saat</i>		X	X	X			X
	<i>6-9 saat</i>							
	<i>12 saat +</i>					X	X	

Katılımcılar sosyal medya kullanım pratiklerini kendi ifadeleriyle değerlendirmişlerdir. Tablo 2'ye bakıldığında katılımcıların birden fazla sosyal medya uygulaması kullandıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar sosyal medya uygulamalarında ve internet üzerinde geçirdikleri süreleri de değerlendirmişlerdir. K₆'nın sosyal medya ve internette geçirdiği süre dikkat çekmiştir.

(K₆): “Günümün 18 saatini internette geçiriyorum. Instagramda 12 saat vakit geçiriyorum diyebilirim, Twitterı gündemi takip etmek için kullanıyorum, bir-iki saatimi burada harcıyor olabilirim.”

K₃, gün içerisinde sosyal medya ve internet üzerinde üç ila altı saat arasında vakit geçirdiğini belirten dört katılımcıdan (K₂, K₃, K₄, K₅) biridir.

(K₃): “Sosyal medyada fazla aktifim, karantinada bu durum daha çok arttı. Gün içerisinde altı saatimi internette geçiriyorum. En çok Twitter'da

aktifim. Twitter’da en çok siyasi fikirler üzerine yazılar paylaşıyorum, düşünceme uyan ve uymayan görüşler hakkında fikirlerimi belirtirim...”

K₅, Whatsapp, Instagram ve Youtube’da vakit geçirdiğini ve toplamda günlük on üç saatini internette harcadığını belirtmiştir.

(K₅): “Gün içinde yaklaşık 10 saatimi Instagram’da geçiriyorum. Kendimi paylaşıyorum, dinlediğim şarkıları paylaşıyorum, arkadaşlarımla olan fotoğrafları paylaşıyorum. Whatsapp’da iletişim için iki saatimi geçiriyorum. Youtube’da bir veya iki saatimi video izleyerek geçiriyorum. Hesaplarımı gizli olarak kullanıyorum.”

4.2. Maruz Kalınan Siber Zorbalık

Tablo 3: Maruz Kalınan Siber Zorbalık Çeşitleri

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Maruz Kalınan Zorbalığın Türü								
	Instagram üzerinden mesaj yoluyla	X	X	X	X	X	X	X
	Twitter üzerinden mesaj yoluyla			X	X			
	Whatsapp üzerinden mesaj yoluyla		X					
	Arama yoluyla		X					
	Yüz yüze		X					

Tablo 3’te katılımcıların maruz kaldığı siber zorbalığın ne şekilde gerçekleştiği ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların yedisinin (K₁, K₂, K₃, K₄, K₅, K₆, K₇) Instagramdan mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kaldığı öğrenilmiştir. Hem Instagram hem de Twitter üzerinden mesaj yoluyla siber zorbalığa maruz kalan iki katılımcı (K₃, K₄) bulunmaktadır.

K₁, kendi adına bir buçuk yıldır bir Instagram hesabının açılmış olduğunu öğrenmiştir.

(K₁): “Her şeyin sıradan olduğu bir gün Instagram’dan bir erkekten mesaj geldi ‘yeni hesap mı açtın? Konuşmaya buradan mı devam edeceğiz?’ mesaj atan kişiyi tanıımıyordum ve daha önce de hiçbir konuşmuşluğumuz yoktu. Yanlış kişiye mesaj attığımı daha önce hiç konuşmadığımı söyledim karşımdaki adam ise benim adıma açılmış olan bir hesap ile konuştukları mesajları sildiği için maalesef atamadığını ancak hesabı ve hesabın

içindeki resimlerin ekran görüntüsünü atabileceğini söyledi ve benimle paylaştı. Ne yapacağımı bilemedim hesap tamamen benim şahsi resimlerimden oluşuyordu, vesikalık fotoğrafım bile post olarak atılmıştı. Oturduğum şehir, mesleğim, memleketim her şeyi biliyor ve bunları hesabında paylaşmıştı. Elinde üç yıl öncesine ait olan tesettüre girmeden önceki fotoğrafım bile vardı, hesabında bu resmimi de paylaşmış. Benim hakkımda her şeye hâkimdi çok gerçekçi bir profildi, kendi hesabımdan daha gerçekçi duruyordu.

Sahte hesaptan benim hesabımı engellemiştii çünkü tüm arkadaşlarımı takip ediyordu, ortak arkadaşlar üzerinden sahte hesap benim gerçek Instagram hesabımın akışına düşmesin diye. Bu yüzden kardeşimin hesabından baktık, kardeşim yanlışlıkla istek gönderdi hemen geri çektik ancak istek karşı tarafın ekranında görünmüştü. Bu olaydan kısa bir süre sonra hesap kapandı tüm resimler silindi.

O kısa süre içinde hesabın bir buçuk yıldan beri var olduğunu ilk attığı resmimin tarihinden anladık. Hesap Temmuz 2019 ayında açılmış, benim haberim ise Aralık 2020’de oldu. Maalesef benim adıma arkadaşlarımla konuşmuş, onlardan para istemiş, benim adıma adamlarla konuşmuş ilişki olacak boyutlara kadar gelmiş...”

K₂’nin hem sosyal medya uygulamaları üzerinden siber zorbalığa maruz kalması hem de günlük hayat akışında zorbalığa maruz kalması dikkat çekmiştir.

(K₂): “Üniversitede aynı sınıfta olduğum bir erkek arkadaşım vardı, yabancı uyrukliydu. Hocalarımız da yabancı uyruklu arkadaşlarımıza yardımcı olmamızı istiyor, uyum sağlama konusunda yardımcı olmamızı bekliyorlardı. Bende benimle konuşmaya çalışan arkadaşımı terslemek istemedim ve onunla iletişime geçtim. Birkaç kez denk geldiğimizde konuştuk fakat niyetinin arkadaşlıktan öteye gitmesi benim iletişim kurma isteğimi ortadan kaldırdı...

İletişimimi kestikten sonra internet üzerinden baskılar arttı. Neden onunla konuşmadığımı? Hislerine neden karşılık vermediğimi? Sürekli bu şekilde sorular sorarak sosyal medya ve Whatsapp üzerinden zorbalığa maruz kaldım...

En son akşam 22.00 gibi kütüphaneden çıktım ve arkamdan birinin beni takip ettiğini hissedince hemen telefonumu çıkarıp bir arkadaşımı aradım. Birinin beni takip ettiğini söyledim. Otobüs durağına kadar bu durum böyle devam etti. Çok korkmuştum ve ne yapacağımı bilmiyordum.

Arkadaşımla telefonda konuşurken telefonuma bir arama daha düştü o çocuk arıyordu, gerçekten biriyle konuşup konuşmadığımı test etmek için bunu yapmıştı büyük ihtimalle. Bu durumu da yaşadıktan sonra telefonu kapattım. Bir anda karşımda belirdi. Ve benimle konuşmak istediğini söyledi. Çok korkmuştum ve o korkunun verdiği cesaretle bağırmaya başladım, onunla konuşmak istemediğimi söyledim, bana mesaj atma, Instagram'dan farklı hesaplardan takip etmeye devam etme, beni arama diye bağırdım. Sonra koşarak uzaklaştım oradan. Ancak o beni internet üzerinden taciz etmeyi bırakmadı.”

K₅, eski sevgilisine takıntılı bir şekilde platonik olarak âşık olmuş bir hemcinsi tarafından siber zorbalığa maruz kalmıştır.

(K₅): “Bir tane takıntılı arkadaş var, benim eski sevgilime karşı duygusal bir yakınlık besleyen bir arkadaş. Bizim ilişkimizi öğrendikten sonra sahte hesaplardan beni rahatsız etmeye başladı. Bana attığı her mesaj için yeni bir hesap açıyordu. Attığı mesajlarda fiziksel görünüşümle kendince dalga geçiyordu. ‘Çok şişkosun’ vs. bu durum bir buçuk yıl boyunca devam etti.

İlk başlarda cevap vermiştim fakat ben cevap verdikten sonra daha fazla mesaj atmaya başladığı için cevap vermekten vazgeçtim. Kim olduğu ile ilgili bir tahminim vardı fakat tam emin olamıyordum. Eski sevgilimle ayrıldığımızı öğrendikten sonra bu takıntılı davranış bir anda kesildi.”

4.3. Hissedilen Duygu Ve Maruz Kalınan Siber Zorbalığa Geri Bildirim Şekli

Tablo 4: Hissedilen Duygu Ve Maruz Kalınan Siber Zorbalığa Geri Bildirim Şekli

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Hissedilen Duygu								
	Tedirginlik/ Kaygılı/huzursuz	X			X		X	X
	Panik halinde olmak	X						
	Korku		X					
	Gülmek			X				
	Sinirlenmek					X		
Zorbalık Sonrası Yapılan Geri Bildirim								
	Şikâyet etmek	X						
	Sosyal medyadan engellemek/şikâye		X	X	X	X	X	X

t etmek							
Aile ile paylaşma	X				X	X	X
Arkadaşlar ile paylaşma		X	X	X	X	X	X

Tablo 4’te katılımcılar maruz kaldıkları siber zorbalık ile ilgili neler hissettiklerini, yaşadığı duyguları ve maruz kalınan bu zorbalığa nasıl bir geri dönüt sağladıklarını değerlendirmişlerdir. Katılımcıların bu soruya yönelik duyguları çeşitlilik gösterirken verdikleri geri dönütler arasında benzerlik bulunmaktadır. Katılımcılar arasında ortak ve en fazla hissedilen duyguların başında tedirginlik, kaygı ve huzursuzluk gelmektedir. Bunu sırasıyla korku, panik halinde olmak, sinirlenmek ve gülmek duyguları gelmektedir.

K₃’ün maruz kaldığı siber zorbalık karşısında gülerek karşılık verme duygusunu yaşamıştır.

(K₃): “Eğer ergenlik döneminde olsaydım çok yıpratıcı bir süreç içerisine girerdim fakat aldığım eğitimler neticesinde sorunu kendimde aramadım. İnsanlar çok mutsuzlar, bu yüzden kimsenin mutlu olmasını istemiyorlar. Bunu bildiğim için gelen mesajlara **gülerek** karşılık verdim.”

K₅, siber zorbalık sonrasında sinirlenme duygusunu yaşamıştır.

(K₅): “Dikkate alabileceğim şeyler değildi. Öz güveni düşük biri olsam çok fazla etkilenirdim. İlk başlarda çok **sinirlendim** çünkü bunu yapmasının hiçbir faydası yoktu. İnsanların neden bu kadar kötü olduğunu anlamıyorum, saf kötülük yapmak için geçmişlerinde büyük olaylar yattığına inanıyorum.”

K₁, maruz kaldığı siber zorbalık sonrasında resmi makamlara şikâyetle bulunmuştur.

(K₁): “Hepimiz bunu yapanın çok yakından tanıdığımız birinin olduğunu düşünüyordu, kendimi çok kötü hissettiğim için anneme şikâyet etmek istediğimi söyledim. Ertesi gün savcılığa gidip şikâyetçi olduk. Tebligat gelecek dediler aylar geçti üzerinden gelmedi hala. Bende avukata başvurdum, durumu anlattım avukat ise bu işten pek bir sonuç alamayacağımızdan bahsetti. Sahte hesabı açan kişi hesabı kapatmasa kullanmaya devam etseydi bir sonuca ulaşabileceğimizi ancak mesajlaşmaların da kayıt altında olmamasından dolayı bir sonuç olmayacağını söyledi. Bu durum karşısında, bilinmezlik karşısında kendimi çok kötü hissettim.”

K₆, yaşadığı siber zorbalık sonrasında kendisini rahatsız eden hesabı arkadaşlarıyla paylaşmış ve onların da hesabı şikâyet etmelerini istemiştir.

(K₆): “Hesapları engelledim. Ablamla paylaştım, arkadaşlarıma beni rahatsız eden kişilerin hesaplarını attım onların da engellemesini istedim. Babamla paylaşmadım ileri bir duruma giderse paylaşırım diye düşündüm.”

4.4. Maruz Kalınan Siber Zorbalık Sonrasında Değişen Günlük Hayat Ve Sosyal Medyadaki Değişiklikler

Tablo 5: Maruz Kalınan Siber Zorbalık Sonrasında Değişen Günlük Hayat Ve Sosyal Medyadaki Değişiklikler

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Değişen Pratikler								
	Hesap kullanım şekli açıktan kapalıya geçti			X	X		X	
	Hesaplardan resim kaldırma	X	X					X
	Uzun süre paylaşım yapmama	X						
	Tanımadığı kişileri arkadaşlıktan çıkarma	X	X			X	X	
	Aynı ortamda bulunmamak için derslere gitmemek							X

Tablo 5’te katılımcılar yaşadıkları siber zorbalığa yönelik olarak yaşadıkları duygu durumları sonrasında günlük hayatlarında ve sosyal medya hesaplarında yaptıkları değişimleri değerlendirmiştir. Katılımcıların değişen pratikleri çeşitlilik göstermekle birlikte benzer cevapları veren katılımcılarda bulunmaktadır.

Tanımadığı kişileri arkadaşlıktan çıkarma değişikliğini yapan dört katılımcı (K₁, K₂, K₅, K₆) bulunmaktadır. Sosyal medya uygulama hesaplarından resimlerini kaldıran üç katılımcı (K₁, K₂, K₇) bulunmaktadır.

K₃, sosyal medya hesabını açık olarak kullanırken maruz kaldığı siber zorbalık sonrasında hesabının açık olma özelliğini gizli olarak değiştirmiştir.

(K₃): “Instagram hesabımı açıktan gizliye aldım. Twitter’da ise artık siyasi fikirlerimi paylaşmıyorum.”

K₁, sosyal medya üzerinden resimlerini kaldırmış, tanımadığı kişileri arkadaşlıktan çıkarmıştır. Sonrasında ise uzun süre paylaşım yapmama kararı almıştır.

(K₁): “Elbette. Öncelikle Instagram’da sohbetimin olmadığı insanları arkadaşlıktan çıkardım. Whatsapp, Instagram, Twitter’daki resimlerimi kaldırdım. Uzun süre paylaşım yapmadım.”

K₇, aynı ders ortamında bulunmak zorunda olduğu kişi yüzünden maruz kaldığı zorbalık sonucunda derslere katılmamayı -zorbalığa sebep olan kişi ile aynı ortamda bulunmamayı- seçmiştir.

(K₇): “Okulda aynı ortamda bulunmamak için derslere gitmedim arkadaşlarımdan notları aldım. Karşıma çıkacağından korktuğum için arkadaşlarıma bahsettim ve kütüphane yemekhane vb. yerlere onlarla birlikte gittim. Başka bir değişiklik olmadı.”

4.5. Siber Zorbalığa İlişkin Nedenler

Tablo 6: Siber Zorbalığa İlişkin Nedenler

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Maruz Kalınan Zorbalığın Nedeni	Zorbalığı yapan kişinin şahsi sorunlarından kaynaklı	X	X					
	Mutsuz insanların kullandığı bir yöntem			X			X	
	Erkeklerin reddedilmeyi hazmedememesi				X			
	Eski sevgilim sebep oldu					X		
	Özgüvensiz zorba insanlar						X	X

Tablo 6’da katılımcıların zorbalığa maruz kalmalarındaki sebepler sorulmuştur, katılımcılardan çeşitli cevaplar alınmakla birlikte benzer cevap veren katılımcılar (K₁ ve K₂ ile K₆ ve K₇ aynı cevabı vermiştir) da olmuştur.

K₅, diğer katılımcıların dışında bir yanıt vererek zorbalığın sebebinin eski erkek arkadaşı olduğunu belirtmiştir.

(K₅): "...eski erkek arkadaşımı seven saplantılı bir kız olduğunu biliyordum, başta bu duruma ihtimal vermesem de eski sevgilimden ayrıldıktan sonra kızın peşimi bırakmasının tesadüf olacağını sanmıyorum."

K₁, K₂ ile aynı cevabı vermiştir. K₁'e göre siber zorbalığa maruz kalma sebebi, zorbalığı yapan kişinin şahsi sorunlarından kaynaklanmaktadır.

(K₁): "Zorbalığın bir nedeni olduğunu düşünmüyorum, bunu yapanın da sağlıklı biri olduğunu da düşünmüyorum. Bunu yapınca eline ne geçecek onu da anlamış değilim."

K₆, K₇ ile aynı yanıtı vermiştir. K₇'e göre siber zorbalığa maruz kalma, zorbalığı yapan kişinin özgüvensiz olmasından kaynaklanmaktadır.

(K₇): "...insanlar üniversiteye gelince ne yapacağını şaşırıyor, hemen bir kız arkadaşları ya da erkek arkadaşları olması gerekiyor gibi davranıyorlar. Bu çok saçma. Kendini gerçekleştirememiş özgüveni olmayan insanların yapacağı bir davranış olduğunu düşünüyorum. Bakın benim de sevgilim var demek için, bir tür gösteriş meraklılığı diyebilirim."

4.6. Zorbalığa Maruz Kalmış-Kalabilecek Kişiler İçin Öneriler

Tablo 75: Siber Zorbalığa Maruz Kalmış-Kalabilecek Kişiler İçin Öneriler

Kategori	Kod	K ₁	K ₂	K ₃	K ₄	K ₅	K ₆	K ₇
Öneriler								
	Olay karşısında korktuğunu belli etme		X					X
	Olayın üstüne git, peşini bırakma!	X						X
	Siber zorbalığı yapan kişinin düşüncesini önemseme			X				
	Rahatsız olduğunu belirt				X		X	
	İnterneti dikkatli kullan				X	X		
	Mutlaka olayı ailenle paylaş						X	

Tablo 7'de katılımcıların zorbalığa maruz kalan bireyler için verdiği örnekler yer almaktadır. Katılımcıların cevapları çeşitlilik gösterse de genel tema yaşanan zorbalığı yakınlarımız ile paylaşmak, sorunun üstüne gidip çözüm sağlayabilmek ve korkmamak üzerinde yoğunlaşmaktadır.

K₂ ve K₇ siber zorbalığa maruz kalan bireylere olay karşısında korktuğunu belli etmemesi gerektiği şeklinde öneri sunmuştur.

(K₂): *“Asla korktuğunu karşı tarafa belli etmesin, korkmak yok! İstemediğini mutlaka belli etsin, arkanızda insanlar olduğunu mutlaka bilsin.”*

(K₇): *“...korkmasınlar diyemem çünkü ilk başta kim olursa olsun tedirgin hiss ediyor. Ancak güçlü olmaları ve mücadele etmelerini önerebilirim. Hiç kimsenin kendini acındırarak üzerlerinde hâkimiyet kurmasına izin vermesinler.”*

K₄, siber zorbalığa maruz kalan bireylerin zorbalık yapan karşı tarafa rahatsız olduğunu belirtmesini önermiştir.

(K₄): *“Ben her zaman kimse seni korumuyorsa sen kendini koru düşüncesiyle yaşıyorum. Rahatsız olduğumuzu karşı tarafa belli etmemiz gerekir ve sosyal medyayı doğru kullanırsak eğer bu tarz insanlara denk gelme oranımızın büyük ölçüde düşeceğine inanıyorum.”*

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Siber zorbalığa maruz kalmanın deneyim ve zorluklarının incelendiği araştırmanın bu kısmında elde edilen bulguların literatürdeki farklı çalışmalar ile değerlendirilmesi ve öneriler yer almaktadır.

Siber zorbalık güncel ve oldukça yaygın bir problemdir. Bu durum siber zorbalığın önemini daha da artırmaktadır. Araştırmadaki bulgular göz önüne alındığında siber zorbalığa maruz kalmanın günlük rutinde ve sosyal medya kullanımında değişikliğe yol açtığı saptanmıştır. Ayrıca katılımcılar deneyimledikleri (siber) zorbalığı sosyo-kültürel etmenlerle açıklamışlardır. Zorbalığa maruz kalma çeşitliliğinin de siber zorbalığa maruz kalma riskini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılım gösteren 7 kadın katılımcının tamamı Instagram’dan gelen mesajlar yoluyla (siber) zorbalığa maruz kalırken bu 7 katılımcıdan 2’si aynı zamanda Twitter’dan, 1’i ise Whatsapp’tan gelen mesajlar ile de (siber) zorbalığa maruz kalmıştır. Instagram yoluyla maruz kalınan zorbalıklardan biri arama ve yüz yüze yapılan zorbalığa da dönüşmüştür.

Ybarra ve Mitchell (2006)’ın yaptığı araştırmada kız öğrencilerinin siber zorbalık karşısında daha mağdur olduğunu gösteren sonuçlara ulaşılmıştır. Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010) lise öğrencileriyle siber zorba davranışlarında bulunma ve

maruz kalma ile ilgili çalışmasına göre en çok maruz kalınan siber zorba davranış türü kızlarda özel numaradan rahatsız edilmedir. Ayrıca maruz kalınan siber zorba davranışlar sonucunda da dile getirilen duygu ve düşünceler cinsiyete göre farklılık göstermiştir. Araştırmaya katılan 7 kadından 4’ siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra kendisini tedirgin ve huzursuz hissetmiştir.

Mevcut çalışmaya katılım gösterenlerin cinsiyet değişkenleri homojen olduğu için bu çalışmada cinsiyet değişkenine bağlı bir farklılıktan söz edilememektedir. Fakat Süslü (2016)’nn lise öğrencileri ile ilgili çalışmasında cinsiyet değişkenine bağlı çeşitli bulgular yer almaktadır. İfade edilen duygular incelendiğinde öfkenin kızlar ve erkekler arasında ortak olarak yaşanılan tek duygu olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca diğer duygulara bakıldığında, üzüntü ve aşağılanmışlık duygusunu sadece kızların; nefreti ve intikam isteğini ise sadece erkeklerin yaşadığı tespit edilmiştir (şahin ve arkadaşları, 2010). Araştırmaya katılan (kadın) katılımcıların maruz kaldığı siber zorba davranışlar karşısında yaşanan duygu ve bu zorbalığa karşı gösterdikleri tepkiler göz önüne alındığında ise daha farklı sonuçlarla karşılaşmak mümkün olabilmektedir. Katılımcıların çoğunluğu (dört kişi) tedirgin-kaygılı-huzursuz hissederken azınlığı ise korku, öfke ve gln (komik) hissetmişlerdir. Katılımcıların zorbalığa karşı tepkileri ise sosyal medya üzerinden engelleme-şikâyet etme ve bu durumu aile ve arkadaşları ile paylaşma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cinsiyet değişkenini soruşturan araştırmaların birçoğunda kurban ve zorba olmak açısından kız ve erkekler arasında bir fark bulunamamıştır. Cinsiyet farklılığı bulunduğunu belirten araştırmaların bir kısmına göre kurban olarak seçilen kızların oranı erkeklerden daha yüksektir (Aksaray, 2011: 416). Bu çalışmaya katılım gösteren bireylerin cinsiyet değişkenlerinin homojen olmasının nedeni ile yukarıda belirtilen kurban olarak seçilme riskinin cinsiyet üzerindeki etkisi arasında bir ilişki söz konusu olabilir.

Kartal ve Bilgin (2012)’in zorbalıkla ilgili beş temel kuramsal yaklaşımından biri olan sosyo- kültürel bir olgu olarak zorbalık, farklı güçlerdeki sosyal grupların varlığıyla açıklanmıştır. Mevcut çalışmada siber zorba mağdurunun bakış açısıyla maruz kalınan zorbalığın nedenlerine ilişkin değişkenler incelendiğinde siber zorbanın şahsi sorunları olduğu, mutsuz ve özgüvensiz bireyler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca erkeklerin reddedilmeyi hazmedememesi ve “eski sevgili” olma durumunun da sosyo-kültürel bir güç kullanımı olduğu düşünülmektedir.

Mevcut araştırmada ailenin ekonomik durumu ile siber mağduriyet arasında bir ilişki saptanamamıştır. Aynı bulgulara Akça Sümengen ve Akyüz (2020)'de ulaşmıştır.

Dinç (2020), sosyal medyada siber zorbalığın yaygın olmasının en büyük nedeninin mesaj kaynağı ile hedef arasında etkileşime olanak sağlaması olduğunu belirtmektedir. İnternet kullanım pratiğinin çeşitli sosyal ağlarla birlikte artış göstermesi bu çerçevede siber zorbalığa karşı riski maksimize etmektedir. İnternet kullanım pratikleri incelendiğinde katılımcıların birden fazla medya (Whatsapp, Instagram, Twitter, Youtube) kullandıkları ve yaklaşık medyada geçen sürenin ise 3-6 saat olduğu tespit edilmiştir.

Süslü (2016), lise öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyetin benlik saygısı, anne, baba ve akran ilişkilerini incelediği doktora çalışmasında öğrencilerin interneti kullanma sürelerine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Buna göre, günde 3 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık puanlarının, günde 1-3 saat kullanan ve haftada 1-7 saat kullanan öğrencilerden daha yüksek olduğu; siber mağduriyet puanları açasından ise günde 1-3 saat internet kullanan öğrencilerin puanları, interneti haftada 1-7 saat kullanan öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde günlük internet kullanma sıklığı 3 saat ve üzeri olan ergenlerin siber zorba ve mağdur olma olasılıklarının 2,5 kat daha fazla olduğu bulunmuştur (Ybarra ve Mitchell, 2004b).

Siber zorbalığın gerek nedenleri gerekse sonuçları açasından farklı veriler elde etmek mümkündür. Siber zorbalığı etkileyen değişkenlerin oluşturduğu daha kapsamlı araştırmaların da yapılması gerekliliği göze çarpmaktadır.

Ayrıca literatürdeki çalışmalara bakıldığında siber zorba ve mağdura yönelik çalışmaların daha ağırlıkta olduğu ancak siber zorbalığa maruz kalma sebeplerine yönelik yeterli çalışmaların olmadığı görölmüştür.

Bireylerin her an ve her yerde siber zorbalığa maruz kalabileceği düşünüldüğünde bu sorunun ortadan kaldırılması için toplumdaki her bireyin farkındalık sahibi olması önemli bir husustur. Bu noktada özellikle küçük yaşlardan itibaren çocuklara doğru internet kullanımı konusunda bilgilendirme yapılması, güvenli internet kullanımının ve medya okuryazarlığının ders içeriklerine dâhil edilmesinin siber zorbalığı önleme açasından etkin bir rolü olacağı öngörülmektedir.

Bunun yanı sıra siber zorbalık açasından aile ilişkilerinin de önemli olması nedeniyle aile içinde demokratik tutumların sergilenmesi, ebeveyn-çocuk

arasında sağlıklı bir iletişimin sağlanması, çocukların internet kullanımının denetlenmesinin de siber zorbalığın önüne geçebilmek açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür. Ang, Chong, Chye ve Huan (2012) anne babaların ergenlerin çevrimiçi aktiviteleri hakkında farkındalıkları ve bilgileri artıkça, ergenlerin problemli internet kullanımının düştüğünü belirtmişlerdir (akt. Pekşen Süslü, 2016, s. 42). Bu yüzden ebeveynlerin de internet kullanımı ve siber zorbalık gibi konulara ilişkin bir bilgi sahibi olması yararlı olabilir. Bu bilgilendirmeyi rehber öğretmen veya bir (okul) sosyal hizmet uzmanı okullarda sağlayabilir. Bunun için sosyal hizmet uzmanlarının eğitim kurumlarında istihdam edilmesi hizmet ihtiyacına bir karşılık olarak önemli bir husustur. Okul yöneticileri ve danışmanlarının siber zorbalığı önlemeye yönelik farkındalık ve müdahale programlarının hazırlamasının bu sayede aile ve toplum arasında iş birliğinin sağlanmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca siber zorbalıkla ilişkili mevzuat düzenlemelerinin yanı sıra bireylerin haklarının neler olduğu ve nasıl yol izleyebilecekleri konusunda da bilgilendirme ve destek mekanizmalarının daha etkin bir işleyişinin olmasına duyulan ihtiyaç yadsınamaz.

6. KAYNAKÇA

- Akgül, D. G. (2020). Siber Zorbalığın Nedenleri Üzerine Kuramsal Açıklamalar. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 152-153.
- Aksaray, P. D. S. (2011). Siber Zorbalık. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 20(2). Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme (BEÜ SBD), 246.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri, 5-11.
- Bilgiz, S., Peker, A. (2020). Siber Zorbalığı Etkileyen Faktörler. *Cumhuriyet International Journal Of Education*. 432.
- Dinç, E. S. (2020). Sosyal Medya Ortamlarında Siber Zorbalık: Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin İncelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 4(1), 24-39.
- Dovi, P. (2020). Siber Zorbalık. *Kidshealty From Nemours*. <https://kidshealth.org/en/parents/cyberbullying.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 28.05.2021

- Ekolojik Sistemler Teorisi, (2021). Vikipedi Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekolojik_sistemler_teorisi adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi, 13.09.2021.
- Kartal, Hülya-Bilgin, Asude (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), s. 25–48.
- Kırna, U. (2020). Siber Zorbalık Nedir? Nedenleri Nelerdir?. *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siber-zorbalik-nedir--nedenleri-nelerdir--1722370> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 28.05.2021
- Köker, İ. (2020, 26 Şubat). Siber Zorbalık Nedir, Siber Zorbalıkla Mücadele İçin Hangi Önlemler Alınabilir?. *BBC Türkçe*. Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51614553> Erişim Tarihi: 25.06.2021
- Sümengen, A. A., & Akyüz, A. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa Maruz Kalma Durumlarını Etkileyen Faktörler. 2020
- Süslü, D. P. (2016). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Benlik Saygısı Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi. *Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö., Er, S. H. (2010). Lise Öğrencilerinin Siber Zorba Davranışlarda Bulunma ve Maruz Kalma Durumlarına İlişkin Görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010(21), 257-270.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri. (2021). <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- Türk, B, Şenyuva, G. (2021). Şiddet Sarmalı İçinden Siber Zorbalık: Bir Gözden Geçirme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 462-479. DOI: 10.21733/ibad.901032
- World Health Organization (2002). <https://www.who.int/> adresinden alınmıştır. Erişim Tarihi: 28.05.2021.
- Ybarra M, Mitchell K, Wolak J, Finkelhor D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*. 118(4):e1169-77. DOI: 10.1542/peds.2006-0815
- Ybarra, M., Mitchell, K. (2007). Prevalence And Frequency Of Internet Harassment Instigation: Implications For Adolescent Health. *Journal Of Adolescent Health*, 41, 189-195.